

Налагодження та підтримання максимально тісної взаємодії між усіма суб'єктами, покликаними здійснювати певний обсяг заходів, спрямованих на досягнення максимального рівня ефективності проведеної роботи щодо протидії злочинності є, на нашу думку, підґрунтям та каталізатором суспільного прогресу.

Чернишов Г. М.

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ЗАВДАННЯ ТА ОЧІКУВАННЯ

27 листопада 2018 р. Державне бюро розслідувань (далі — ДБР) офіційно розпочало свою роботу (Про Бюро. Історія [Електронний ресурс] // Державне бюро розслідувань : офіц. веб-сайт. — Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/istoriya>).

Не дивлячись на те, що ДБР — новий суб'єкт правоохоронної системи, який здійснює свої функції менше 1 року, правові основи його створення були закладені ще у 1996 році. Тоді у п. 9 Перехідних положень Конституції України було вказано, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства — до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів щодо контролю за додержанням законів, та до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування (*прим.* — текст п. 9 у редакції 1996 р.).

Тимчасовий характер даної норми Конституції зтягнувся (чи зятувався) на довгі роки і лише через 19 років, а саме 12 листопада 2015 р. було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідувань», у ст. 1 якого зазначається, що ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Як слушно зазначає директор ДБР Труба Р. М., з метою ефективної протидії злочинності вищих посадових осіб держави назріла необхідність реформування правоохоронних органів України шляхом упровадження принципово нового незалежного функціонального державного

органу (Труба Р. М. Єдиноначальність та погодження в реалізації окремих повноважень директора Державного бюро розслідувань / Р. М. Труба // Підприємництво, господарство і право. — 2018. — № 5. — С. 233).

Необхідність створення нового незалежного правоохоронного органу, до якого перейде функція досудового розслідування від Генеральної прокуратури України, була обумовлена не тільки взятими Україною зобов'язаннями перед Радою Європи, країнами Єв्रोатлантичного партнерства та неурядовими організаціями (наприклад, Amnesty International), але й власне внутрішньодержавними проблемами та криміногенними процесами. Одночасне поєднання прокуратурою функцій досудового слідства, нагляду за ним, державного обвинування та інших довгий час суперечило принципам незалежності та неупередженості правоохоронної діяльності.

Серед передумов створення ДБР слід також віднести вкрай низький рівень довіри громадян України до правоохоронної системи та до інституту державної влади в цілому. В умовах втрати легітимності для відновлення підтримки населення реформування відповідної ланки правоохоронної системи є неминучим та очевидним явищем.

Правоохоронна діяльність за своєю природою має кримінологічні основи та виконує кримінологічні функції. Адже саме кримінологічне забезпечення «відповідає» за профілактику, запобігання та протидію кримінальним правопорушенням. Разом з тим, доводиться констатувати протилежне: серед усіх провідних наук кримінально-правового циклу кримінологія в нашій країні є найбільш відірваною від практики роботи правоохоронних органів. На фоні збільшення дисертаційних та інших кримінологічних досліджень відбувається закріплення домінуючого принципу: кримінологічна наука в аудиторіях, практика — в державних інституціях.

Декларативний характер принципів положень законодавчих актів та навіть Основного Закону — Конституції України фактично призводить до існування двох форм дійсності: офіційної (як в законі) та реальної (як в житті).

Кримінологічні функції ДБР реалізуються через його завдання та повноваження. Кінцева мета діяльності у сукупності з іншими правоохоронними та правозахисними інституціями — це встановлення правопорядку, справедливості та мінімізація кримінальних проявів до суспільно допустимих безпечних меж, тобто забезпечення кримінологічної безпеки.

Звичайно, зараз ще дуже зарано давати якійсь оцінки чи аналізувати фактичну діяльність ДБР, адже строк його повноважень не нараховує навіть одного року, але варто звернути увагу на ті сталі проблеми, від вирішення яких залежатиме ефективність реалізації кримінологічних функцій даного суб'єкта:

1. Складна криміногенна обстановка в країні.

Не дивлячи на певні позитивні зміни у динаміці розвитку злочинності, що виразились у зменшенні кількості зареєстрованих злочинів в країні за останні 2 роки поспіль, навряд чи можна констатувати стабілізацію криміногенних процесів в країні (таблиця 1). Ризики стати жертвою кримінального правопорушення залишаються високими. Здатність держави забезпечити безпеку суспільства та окремих громадян також викликає запитання. Результати різних досліджень та соціологічних опитувань стверджують, що громадяни України не відчують себе захищеними від криміналітету та не довіряють роботі правоохоронних органів.

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення України та кількості зареєстрованих злочинів

Рік	Чисельність населення станом на 1 січня (тис.) (динаміка)	Кількість зареєстрованих злочинів (динаміка)
1991	51 838,5	405 516
1992	52 056,6 (+↑)	480 478(+↑)
1993	52 244,1(+↑)	539 299 (+↑)
1994	52 114,4 (-↓)	571 891(+↑)
1995	51 728,4 (-↓)	641 860(+↑)
1996	51 297,1 (-↓)	617 262 (-↓)
1997	50 818,4 (-↓)	589 208 (-↓)
1998	50 370,8 (-↓)	575 982 (-↓)
1999	49 918,1 (-↓)	545 416 (-↓)
2000	49 429,8 (-↓)	553 594 (+↑)
2001	48 923,2 (-↓)	503 676 (-↓)
2002	48 457,1 (-↓)	450 661 (-↓)
2003	48 003,5 (-↓)	556 351(+↑)
2004	47 622,4 (-↓)	520 105 (-↓)
2005	47 280,8 (-↓)	485 700 (-↓)
2006	46 929,5 (-↓)	420 900 (-↓)
2007	46 646,0 (-↓)	401 293 (-↓)
2008	46 372,7 (-↓)	384 424 (-↓)
2009	46 143,7 (-↓)	434 678(+↑)
2010	45 962,9 (-↓)	500 902(+↑)
2011	45 778,5 (-↓)	515 833(+↑)
2012	45 633,6 (-↓)	443 665 (до 20.11) (-↓)
2013	45 553,0 (-↓)	563 560(+↑)
2014	45 426,2 (-↓)	529 139 (-↓)
2015	42 928,9 (-↓)	565 182(+↑)
2016	42 760,5 (-↓)	592 604(+↑)
2017	42 584,5 (-↓)	523 911 (-↓)
2018	42 386,4 (-↓)	487 133 (-↓)

2. Політична залежність правоохоронних органів.

Мова йде про існування та підтримування неформальних зв'язків, «кришування», лобіювання інтересів, прийняття процесуальних рішень в політичних кабінетах, корупцію, шантаж тощо, які підривають принципи незалежності, неупередженості та політичної нейтральності керівного складу того чи іншого правоохоронного прикладу.

Відповідно до ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України підслідність ДБР становлять злочини, вчинені:

1) Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

2) службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Враховуючи зазначену вище підслідність, забезпечення незалежності у діяльності ДБР — першочергове та, мабуть, найскладніше завдання.

3. Системна корупція.

Існування як вертикальної, так і горизонтальної корупції. Взаємні звинувачення в упередженості та зловживаннях голів двох нових спеціалізованих антикорупційних органів України — НАБУ та САП, не додають оптимізму у подоланні цієї проблеми.

4. Недієвість Конституції як Основного Закону.

5. Неєфективність роботи Конституційного суду України.

6. Відсутність незалежного суду.

7. І як результат всього зазначеного вище — низький рівень легітимності (інакше кажучи, довіри населення) правоохоронних органів та судів.

Отже, створення та початок роботи ДБР — це важливий етап на шляху до створення незалежної правоохоронної системи в Україні. Необхідність такого кроку не тільки процесуально, але й, в першу чергу, кримінологічно обумовлена. Завдання, котрі висувують перед ДБР Закон та громадянське суспільство, є непротими та точно не розраховані на коротку перспективу.